

Cumhuriyet Dönemi Kalkınma Planlarında Turizmin Tematik Nitel Veri Analizi ile İncelenmesi

Investigation of Tourism with Thematic Qualitative Data Analysis in the Development Plans of the Republican Period

Mehmet Tuncer¹

¹ Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, mehmettuncer@aksaray.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-5929-4902

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

Turizm,
Kalkınma Planı,
Cumhuriyet Dönemi

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 19 Ekim 2023
Kabul Tarihi: 29 Şubat 2024

ARTICLE INFO

Keywords

Tourism,
Development Plan,
Republican Period

ÖZET

1923 yılında cumhuriyet ilan edilen Türkiye’de, 1963 yılına kadar ciddi bir kalkınma planı ortaya konmamıştır. 1963 yılında 5 yıllık kalkınma planların olduğu bir dönem başlamıştır. Kalkınma planları, Türkiye’de ekonomik ve sosyal alanda gerçekleştirilecek büyümeyi gösteren temel politika belgeleridir. Bu belgeler içinde Türkiye’nin sosyal ve ekonomik gelişimine doğrudan katkı sağlayan turizme de yer verilmiştir. Buradan hareketle, bu çalışmada 11 kalkınma planında turizm başlığı altında yer alan veriler analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 11 kalkınma planındaki turizm başlığı altındaki metinler kalkınma planlarından ayrılmıştır. Bu belgeler, içerik ve doküman analizi yapabilmek için nitel araştırma programı olan MAXQDA’ya yüklenmiştir. Bu belgelerde yer alan veriler 2 ana tema ve 20 alt tema altında incelenmiştir. Analizler sonucunda kalkınma planlarındaki turizm başlıklı belgelere yönelik kodlar ve frekansları, kelime bulutları ve kodlar arası ilişkileri gösteren kavram ağları elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, hedef cümlelerine daha fazla rastlandığı görülmüştür. Ayrıca, kalkınma planlarında mevzuat ve kurumlara yönelik daha fazla değerlendirmelerin olduğu tespit edilmiştir.

ABSTRACT

In Turkey, which was declared a republic in 1923, a serious development plan was not put forward until 1963. A period of 5-year development plans began in 1963. Development plans are the basic policy documents that show the economic and social growth to be realized in Turkey. Tourism, which directly contributes to the social and economic development of Turkey, is also included in these documents. From this point of view, in this study, the data under the title of tourism in 11 development plans were analyzed. In this context, the texts under the tourism title in 11 development plans were separated from the development plans. These documents were uploaded to MAXQDA 2020, a qualitative research program, in order to be able to analyze content and documents. The data contained in these documents were analyzed under 2 main themes and 20 sub-themes. As a result of the analyses, the codes and frequencies,

Article History:*Received: 19 October 2023**Accepted: 29 February 2024*

word clouds and concept networks showing the relations between the codes were obtained for the documents titled tourism in the development plans. Looking at the results of the research, it was seen that the target sentences were more common. In addition, it has been determined that there are more evaluations of legislation and institutions in development plans.

Eski adıyla devlet planlama Teşkilatı ile sonrasında Kalkınma Bakanlığı tarafından Türkiye'nin ekonomik, sosyal alanda gerçekleştireceği büyümeyi gösteren temel politika belgeleri olan kalkınma planları hazırlanmaktadır. Bu politika belgelerinde turizm faaliyetine yönelik birçok hususa yer verilmektedir (Akça, 2016). Türkiye açısından kalkınma planları, politika, öncelikler ve stratejilerin ortaya konulduğu ve tüm sektörlerin bütüncül bir anlayışla hedeflere yönlendirildiği belgeler olduğu ifade edilebilir (Batuhan, 2020). Turizm politikaları, sektörün mevcut veya potansiyel kalitesinin artırılması ve geliştirilmesi için kısa, orta ve uzun vadeli olarak geliştirilen planları içermektedir. Küresel pazarda ülkelerin turizm endüstrisinden daha fazla pay elde etmeleri, geliştirecekleri turizm politikaları ile doğrudan ilişkilidir (Yıldırım ve Keleş, 2022, s.161).

Çeşitli dönemlerde yayınlanan kalkınma planlarında turizme ve turizm endüstrisine yönelik yatırımlarla bağlantılı hedefler ve bu hedeflere ulaşmada yararlanılacak teşvikler yer almaktadır. Kalkınma planı ve yıllık program hedeflerine uygun olarak hazırlanan teşvik mevzuatı ile bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, sermayenin tabana yayılması, istihdam yaratılması, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanılması ve uluslararası rekabet gücü elde edilmesi mümkün olmaktadır. (Sözen, 2007). Bu çerçevede oluşturulan kalkınma plan belgeleri Türkiye'nin ekonomik ve turistik anlamda gelişimi için başvuru kaynakları haline gelmiştir. Kalkınma planlarında yer alan turizm verileri, Türkiye'nin turizm anlamında değişimi ve dönüşümüne ilişkin önemli bilgiler içermektedir. Türkiye'deki kalkınma planları incelendiğinde eski planlar ile yeni planlar arasındaki bulunan farklılıklar, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye'de kalkınma planlarında öncelikli olarak kitle turizmi teşvik edilmiştir. Sonraları kitle turizminin olumsuz ekonomik, çevresel ve sosyal etkileri belirginleşmeye başlamıştır. Dünyada ve Türkiye'de de çevresel ve ekonomik anlamda daha geçerli kabul edilmeye başlanan turizm türlerine bir yöneliş söz konusu olmuştur (Soyak, 2014). Böylece doğal olarak dünyada ve Türkiye'deki turizm dönüşümü ve değişimi planların içeriğinde de yansımıştır.

Sonuç olarak birçok ülke, sosyal ve ekonomik anlamda bulunduğu durum, hedeflediği pozisyon ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Türkiyede, 1960'lı yıllardan itibaren önceki dönemlerden farklı olarak sadece ekonomik alanda değil, toplumsal ve kültürel alanda da hızlı ve dengeli kalkınma sağlayabilme amacıyla faaliyetler yürütülmüştür (Övgün, 2010:198). Dünyanın ve Türkiye'nin sosyal, kültürel ve ekonomik değişimine paralel olarak bu tür faaliyetlere ihtiyacı devam etmektedir. Planlama, iktisat, siyaset bilimi, idare hukusu, anayasa, yönetim bilimi gibi birçok disiplini ilgilendiren bir konudur (Ekiz ve Somel, 2005). Birçok boyutu bulunan bir disiplin olması nedeniyle turizmin, planlama açısından incelenmesi önem arz edecektir. Bu çalışma ile 1960'lardan bu yana ortaya konan kalkınma planlarında turizme ilişkin veriler, hali hazırda var olan uygulamalar ve hedefler açısından incelenmiştir. Yine bu çalışma ile hangi konularda bir önceliklendirme yapıldığı, hangi konular ilerleme kaydedildiği ve hangi sorunları gidermede eksiklikler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kalkınma kavramı, bir ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılarının değişerek ve gelişerek insan yaşamının maddi ve manevi yönden ilerlemesi ve toplumsal refahın artması şeklinde değerlendirilmektedir (Bardakçı vd, 2019:800). Tanımdan hareketle, içinde bulunulan durum veya konumdan daha iyi bir aşamaya geçmek şeklinde ifade edilebilir. Kalkınma sürecinde genel olarak 3 boyut öne çıkmaktadır. Bunlar; Ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve insanı kalkınma olarak açıklanmaktadır (Tolunay ve Akyol, 2006). Ekonomik kalkınma ile yapılacak faaliyetler ilgili olarak maliyetlerin düşürülmesi, ekonomik birimlerin bilgi eksikliklerinin giderilmesi ve ortaya çıkabilecek fırsatların değerlendirilmesi gibi eylemler akla gelmektedir. Bu eylemler çerçevesince yapılacak çalışmalar o ülkedeki kurumsal reformların da gelişimine katkı sağlamaktadır (Lin ve Nugent, 1995). Yine kalkınma planlarında yoksulluk araştırmaları, kültürler arası psikoloji, ahlak felsefesi, yaşam kalitesi göstergeleri, katılımcı gelişim ve temel ihtiyaçlar gibi sosyal alanlardaki çalışmalara da yer verilmektedir (Alkire, 2002). Son olarak kalkınmanın insani boyutunu bakıldığında, kalkınma planlamasının bir yandan ekonomik büyümeyi ele alırken, diğer yandan tüm ulusun ekonomik kalkınmasını ele alması dikkat çekmektedir. Tüm ulusun ekonomik olarak kalkınmasında, nesillerin gelişimi ve nesiller arası eşitlik konularına da önem vermektedir (Quaddus ve Siddique, 2001). Bu kapsamda iyileştirme, kalkınma kavramının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Sen, 1988). Yukarıda ifadeler, kalkınmanın çok boyutlu bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır.

Turizm sektörünün kendine has özellikleri bulunmaktadır. Turizm sektörü özellikle gelişmekte olan ülkelerde mekânsal oluşum ve zamansal gelişim konusunda ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle bu tür ülkelerde turizm sektörü sosyal ve ekonomik yapıyı büyük oranda etkilemektedir (Opermann, 1993). Bölgesel ve ulusal ölçeklerde ekonomik kalkınma ve büyüme için bir itici güç olarak turizmin katkısı, geniş çapta kabul görmektedir. Ayrıca, turizm sektörü kendisi ile bağlantılı diğer hizmet sektörleri ile kombinasyon oluşturan bir sektör olarak da değerlendirilmektedir (Weidenfeld ve Hall, 2014). Turizm, gelişimini sürdüren ülkelerde, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda ülkeye değer kazandıran önemli bir sektör olarak görülmektedir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler, küresel pazarda oluşan turizm gelirlerinden elde ettikleri payı artırmak, rakiplerine karşı rekabet üstünlüğü sağlamak ve turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini temin etmek için turizm politikaları geliştirmektedirler (Tuncel, 2019).

Halen gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Türkiye, cumhuriyet dönemi boyunca turizmini geliştirmek amacıyla önemli çalışmalar içerisinde olmuştur. Bu faaliyetler arasında en önemlileri arasında yer alan kalkınma planlarından bahsetmek yerinde olacaktır. Türkiye’de turizmin sektörel anlamda gelişimi, planlı dönem öncesi (1923-1963) ve planlı dönem (1963’ten sonra) olmak üzere iki dönemde değerlendirilmektedir. 1923 yılında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ülke içinde ve ülke dışında aşması gereken ekonomik ve sosyal sorunlara ek olarak dünya genelinde meydana gelen ekonomik sorunlarla da mücadele etmesi gerekmiştir. Planlı dönem öncesi turizm gelişimine yönelik çeşitli girişimler olsa da istenilen seviyeye ulaşılamamıştır (Tuncel, 2019). Bu olumsuzluklara rağmen, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren turizm ile ilgili örnek tesislerin kurulması ve teşvik mekanizmalarının işletilmesi gibi faaliyetler de gerçekleştirilmiştir (Batuhan, 2020). Özellikle planlı dönemde ekonomik büyüme, istihdamın artırılması, bölgesel gelişmişlik düzeyinin dengelenmesi, ekonominin dış rekabete açılması gibi politikalar çerçevesince planlar gerçekleştirilmiştir (Büyüksalvarcı, Şapıcılar ve Bayrakçı, 2016). Bu planların uygulanmasında insanların turizm sektöründen beklentilerindeki değişimin önemli etkisi olmaktadır. Bu nedenle sabit maliyetlerin yüksek olduğu turizm sektöründe planlı ve stratejik bir yaklaşımla hareket edilmesi zorunluluk halini almıştır (Çiçekdağı, 2020).

Türkiye’de kalkınma planları yapılmaya ve bunlara önem verilmeye başlanması ile beraber, kalkınma planlarının akademik hayata da çeşitli yansımaları olmuştur. Kalkınma planlarına yönelik çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır; Örneğin Küçükler (2012) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de eğitim planlamasının 1963-2005 yılları arasındaki dönemde geçirdiği değişim, kalkınma planları üzerinde yapılan nitel bir analiz ile incelenmiştir. Sekiz kalkınma planı üzerinde yapılan analiz sonucunda, yaklaşık kırk yıllık dönemde eğitim anlayışında önemli bir değişim olmadığı; eğitim planının ekonomik hedeflerine ulaşmada, bir araç olarak ele alındığı tespit edilmiştir. Bir diğer çalışmada Bayraktutan ve Bıdırdı (2015), beş yıllık kalkınma planlarında bilimsel bilgi üretme yeteneğinin ekonomik ve toplumsal fayda üretmede yeterli olmadığı tespitlerine yer vermişlerdir. Kalkınma planlarındaki belgeler üzerinden yapılan bir diğer çalışmada ekonomik hususlar incelenmiştir. Bu çalışmaya göre, Türkiye’nin kalkınma planları toplumun refahını artırmaya yönelik etkiler oluşturmuştur (Çelik ve Çetiner, 2019). Kalkınma planları ve turizm ilişkisini ortaya koyan bir çalışmada, Akça (2016) turizmde mevcut durumu tespit etmek, geleceğe dönük hedefler ve karşılaşılabilecek sorunlara çözüm üretecek fikirler ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapmıştır. Kalkınma planları ve turizm ilişkisini ortaya koyan bir başka çalışma (Çiçekdağı, 2020) daha yapılmıştır. Bu çalışmada, 1963 yılından itibaren hazırlanmış 11 kalkınma planı içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda, tanıtım, pazarlama, eğitim, kamu, sağlık turizmi ve kıyı bölgelerinin bu planlarda öne çıktığı görülmüştür. Yukarıdaki çalışmaların ortak özelliği kalkınma planlarında kendi disiplin alanlarında öne çıkan konuların tespit edilmesidir. Kalkınma planlarında araştırmacılar tarafından belirlenen belli konu ve kavramlar üzerine içerik analizleri yapıldığı görülmektedir. Burada araştırmacının bilgi birikimi ve konulara bakış açısı, araştırmann kapsamını da şekillendirmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı bünyesindeki Strateji ve Bütçe başkanlığı web sitesinde (www.sbb.gov.tr) bulunan 11 kalkınma planına yer verilmektedir. 1963 yılından itibaren hazırlan kalkınma planları aşağıdaki gibidir.

Devlet Planlama Teşkilatının 1963’te yayımladığı Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963- 1967) • Devlet Planlama Teşkilatının 1968’te yayımladığı İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968- 1972) • Devlet Planlama Teşkilatının 1973’te yayımladığı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973- 1977) • Devlet Planlama Teşkilatının 1979’da yayımladığı Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979- 1983) • Devlet Planlama Teşkilatının 1984’te yayımladığı Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985- 1989) • Devlet Planlama Teşkilatının 1989’da yayımladığı Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990- 1994) • Devlet Planlama Teşkilatının 1995’te yayımladığı Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996- 2000) • Devlet Planlama Teşkilatının 2000’de yayımladığı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001- 2005) • Devlet Planlama Teşkilatının 2006’da yayımladığı

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) • Kalkınma Bakanlığının 2013'te yayımladığı Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)
• T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının 2019'da yayımladığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).

Bu araştırmayı gerçekleştirmek amacıyla yukarıda bahsi geçen kalkınma planları turizm bölümleri ayrılarak 2023 Ağustos ayı içerisinde toplanmış ve ayrı dosyalar haline getirilmiştir. İlgili web sitesindeki 11 kalkınma planı içerisinde yer alan turizm başlıklı bölümlerin verilerinin incelenmesi amacıyla nitel bir araştırma tekniği olan doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Kalkınma planlarında farklı başlıklar altında da turizme ilişkin veriler bulunmaktadır. Ancak, araştırmanın çerçevesini dağıtmamak amacıyla bu veriler kapsam dışı bırakılmış sadece turizm başlıklı rapor bölümleri dikkate alınmıştır.

Doküman analizi yapılırken doğal olarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada içerik analizi tekniği kullanılmasının temel sebebi, "birbirine benzeyen verileri belirli bir kavram veya tema çerçevesince okuyucunun anlayabileceği şekilde organize etmeyi sağlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Yine aynı içerik analizinde sözel, yazılı ve diğer meteryallerden elde edilen veriler, anahtar kelimeler veya kodlar yardımıyla kategorilere ayrılıp çözümlenebilmektedir.

Bu çalışma nitel bir araştırma türünde tasarlandığından ve doğrudan araştırmacı tarafından oluşturulan temalar kapsamında incelendiğinden genelleme imkânı sınırlıdır. Güzel ve arkadaşları (2018, s.127) tarafından yapılan çalışmada birbirinden bağımsız hareket edilen araştırmacıların kodlama işlemlerini, hazırladıkları soru formlarına göre yaptıkları ifade edilmektedir. Yine ilgili çalışmada kavramsal çerçeve ve kodlama şemasıyla uyumlu ana ve alt temalar oluşturulduğu açıklanmaktadır. Buradan hareketle çalışmanın şekillenmesinde araştırmacının önemli derecede etkisi olduğu söylenebilir. Ancak, ikincil kaynaklarla desteklenen bir tema oluşturma süreci ve uzmanlardan fikir alınarak yapılan çeşitli eklemeler, araştırmanın güvenilirliğini artırmaktadır. Bu çerçevede 11 Kalkınma planındaki turizm başlıklı bölümler ayrı metin dosyaları haline getirilmiş ve nitel bir veri analiz programı olan MAXQDA'ya yüklenmiştir. Yine içerik analiz kurgusunu doğru oluşturabilmek amacıyla konu ile ilişkili diğer kaynaklar okunmuş ve ilgili bilgisayar programı konusunda uzman bir kişiden destek alınmıştır. Böylece temalandırma sürecinin alt yapısı hazırlanmıştır. Bu rapor bölümleri, 2 ana tema (*Hedeflenen Politika ve Uygulamalar ve Mevcut Uygulamalar*) ve bunların alt temaları bağlamında incelenerek analiz edilmiştir. Temalandırma sürecinde, kalkınma planlarında hedefler ve mevcut uygulamaların ağırlıklı olarak yer aldığı varsayımı ile hareket edilmiştir.

Analizler sonucunda kalkınma planlarındaki turizm başlıklı bölümlere yönelik kodlar ve frekansları, kelime bulutları ve kodlar arası ilişkileri gösteren kavram ağları elde edilmiştir. Bu analiz sonuçlarına bağlı kalınarak ana temalar ve bu ana temalara bağlı olan alt temalar arasındaki ilişkiler yorumlanmaya çalışılmıştır.

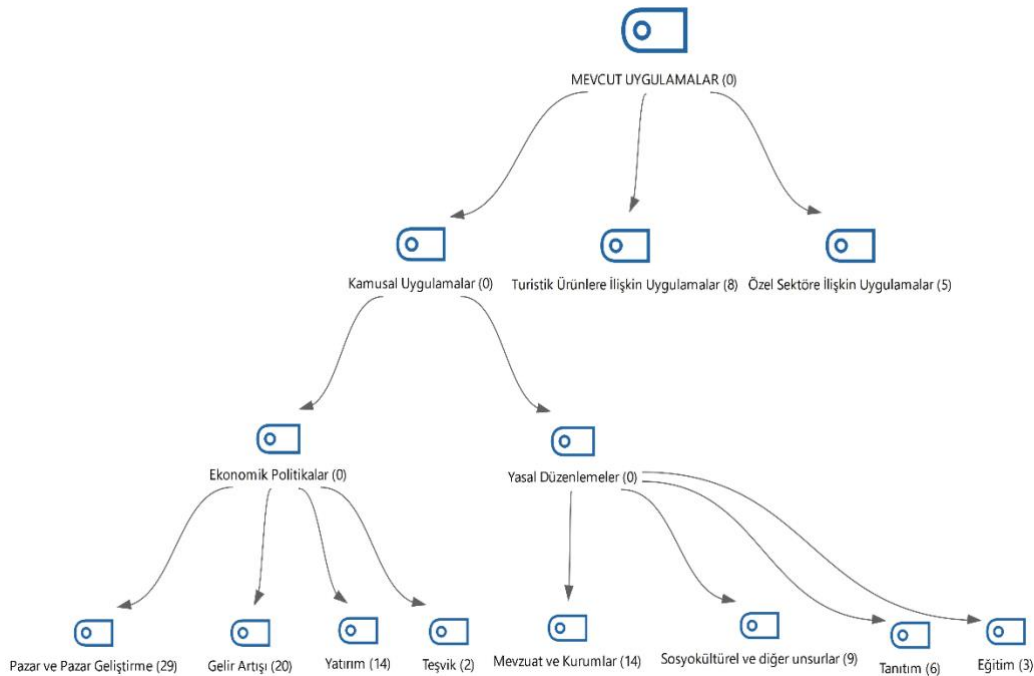
3. BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında, MAXQDA nitel analiz programı yardımıyla elde edilen analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Bu kapsamda, ilgili programa yüklenen metin belgelerine ait kelime bulutu, Hiyerarşik alt kod modelleri gösteren şekiller ile analiz edilen kodların, metin belgelerinde yer alma sıklığını gösteren tabloya yer verilmiştir.

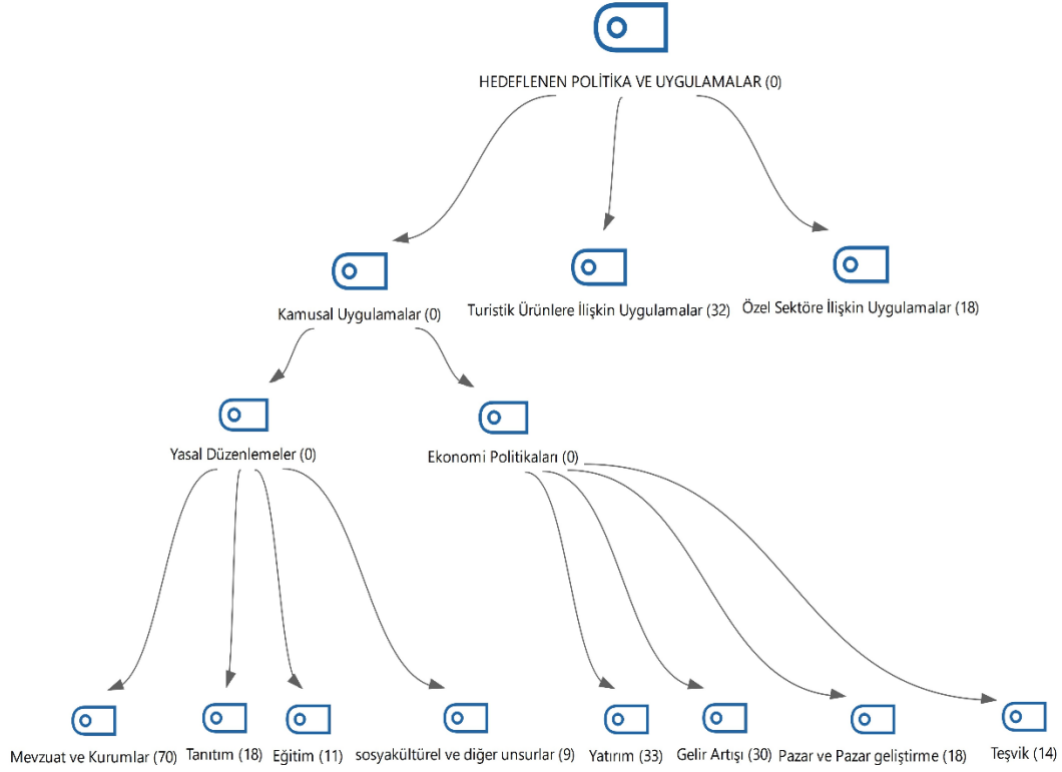

Şekil 1. Kalkınma Planlarına İlişkin Metin Belgelerinin Kelime Bulutu

Yukarıda gösterilen Şekil 1’de 11 kalkınma planından elde edilmiş 11 belgeye ilişkin kelime bulutu yer almaktadır. Bu 11 belge içinde 9272 kelimenin olduğu görülmüş ve toplam kelime içinde en az 15 tekrarı olan kelimeler dikkate alınmıştır. Buradaki amaç daha genel bir görsel elde etmektir. Bu çerçevede kelime bulutunda 61 kelimeye yer verilmiştir. Ayrıca, bazı ek almış kelimeler bir kelime altında birleştirilmiştir. Bu kelimeler arasında en fazla rastlanana 325 kelime ile *turizm* kelimesi olmuştur. Onu sırasıyla 100 kelime ile *plan* 74 kelime ile *sayı* ve *milyon* kelimeleri izlemiştir.

Şekil 2. Mevcut Uygulamalar Hiyerarşik Alt Kod Modeli

Şekil 3: Hedeflenen Politika ve Uygulamalar Hiyerarşik Alt Kod Modeli

Araştırma kapsamında belirlenen iki ana temadan biri olan **“Mevcut uygulamalar”** teması ve bu temaya bağlı oluşturulmuş alt temaların gösterildiği **Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeline** Şekil 2’de yer verilmiştir. Şekilden de anlaşılacağı üzere **Mevcut Uygulamalar** ana teması önce **Kamusal Uygulamalar**, **Turistik Ürüne İlişkin Uygulamalar** ve **Özel Sektöre İlişkin Uygulamalar** şeklinde 3 alt temaya ayrılmıştır. Bunlardan **Kamusal Uygulamalar**, kendi içinde iki alt temaya daha ayrılmıştır. Bunlar **Ekonomi Politikaları** ve **Yasal Düzenlemeler** olarak yer almıştır. Her iki alt tema da yine kendi içlerinde 4’er alt temaya daha ayrılmıştır. **Ekonomi Politikaları Alt Teması**, **Pazar ve Pazar Geliştirme**, **Gelir Artışı**, **Yatırım** ve **Teşvik** şeklinde bölümlenirken, **Yasal Düzenlemeler Alt teması**, **Mevzuat ve Kurumlar**, **Sosyokültürel ve Diğer Unsurlar**, **Tanıtım** ve **Eğitim** şeklinde bölümlenmiştir. Bu alt temaların frekans bilgilerine bakıldığında en fazla kodlanan temanın 29 kodlama ile **“Pazar ve Pazar Geliştirme”** olduğu anlaşılmaktadır. Bu, planlarda pazardan yeterince yararlanma çabasının mevcut uygulamalarda önemli bir oranda yer ettiğini göstermektedir. Mevcut uygulamalar temasında öne çıkan hususun ekonomi temelli uygulamalar olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında belirlenen iki ana temadan bir diğeri olan **“Hedeflenen Politika ve Uygulamalar”** teması ve bu temaya bağlı oluşturulmuş alt temaların gösterildiği **Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeline** ilişkin veriler Şekil 3’de gösterilmektedir. Şekilden de anlaşılacağı üzere ana tema önce **Kamusal Uygulamalar**, **Turistik Ürüne İlişkin Uygulamalar** ve **Özel Sektöre İlişkin Uygulamalar** şeklinde 3 alt temaya ayrılmıştır. Bu üç tema içerisinde yer alan **Kamusal Uygulamalar** teması, kendi içinde **Yasal Düzenlemeler** ve **Ekonomi Politikaları** olarak iki alt temaya daha ayrılmıştır. Oluşturulmuş bu iki alt tema ise, kendi içlerinde 4’er alt temaya daha ayrılmıştır. **Yasal Düzenlemeler Alt Teması**, **Mevzuat ve Kurumlar**, **Tanıtım**, **Eğitim** ve **Sosyokültürel ve Diğer Unsurlar** şeklinde ayrılırken, **Ekonomi Politikaları Alt Teması**, **Yatırım**, **Gelir Artışı**, **Pazar ve Pazar Geliştirme** ve **Teşvik** olarak şekildedeki yerlerini almışlardır. Bu alt temaların frekans bilgilerine bakıldığında en fazla kodlanan temanın 70 kodlama ile **“Mevzuat ve Kurumlar”** olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, planların hayata geçirilmesinde, mevzuat ve kurumlara önemli görevler düştüğüne işaret etmektedir. Ayrıca turizm ile ilgili kalkınma planı bölümlerinde **Yatırım ve Gelir Artışı** gibi hedef belirten cümlelere daha sık rastlandığı tespit edilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında Oluşturulan Kodlar ve Belgelerde Yer Alma Sıklığı

Kod Sistemi	6.PL...	5.PL...	9.PL...	3.PL...	11.P...	10.P...	1.PL...	2.PL...	8.PL...	7.PL...	4.PL...	TOP...
HEDEFLENEN POLİTİKA VE UYGULAMALAR												0
Turistik Ürünlerle İlişkin Uygulamalar	2	2	2		6	6	4	4	1	2	3	32
Özel Sektöre İlişkin Uygulamalar	1			1	3			3	3	4	3	18
KAMUSAL UYGULAMALAR												0
YASAL DÜZENLEMELER												0
Mevzuat ve Kurumlar	2	2	3	6	10	3	8	6	15	5	10	70
Tanıtım				1	5	1	4	1	5	1		18
Eğitim			1		4	1	2		2	1		11
sosyokültürel ve diğer unsurlar	2	1		3				2			1	9
EKONOMİ POLİTİKALARI												0
Gelir Artışı	1	1	1	6	5	1	2	6	1	1	5	30
Pazar ve Pazar geliştirme	1	2		2	4		4		3	1	1	18
Teşvik	2	1	2	2		1	3	2	1			14
Yatırım	2	1		5	6		7	6	1	1	4	33
MEVCUT UYGULAMALAR												0
Turistik Ürünlerle İlişkin Uygulamalar				1		2	2	1	1		1	8
Özel Sektöre İlişkin Uygulamalar			1					1	2	1		5
KAMUSAL UYGULAMALAR												0
YASAL DÜZENLEMELER												0
Eğitim			1						2			3
Mevzuat ve Kurumlar						3		4	4	1	2	14
Tanıtım						1	1	1	2	1		6
Sosyokültürel ve diğer unsurlar		2		1					1	1	4	9
EKONOMİK POLİTİKALAR												0
Gelir Artışı			1	3		2	4		4	1	5	20
Pazar ve Pazar Geliştirme		2	3	6		3	7		5		3	29
Teşvik				1				1				2
Yatırım			1	2		2	1	4	1	3		14
TOPLAM	13	14	16	40	43	26	49	42	54	24	42	363

Tablo 1’de araştırma kapsamında oluşturulmuş ana temalar ve bunlara bağlı oluşturulmuş alt temaların planlarda yer alma sıklığı yer almaktadır. Tablodan anlaşılacağı üzere, iki ana tema ve bu iki ana temaya bağlı toplam 26 alt tema oluşturulmuştur. 26 alt tema içinde 20 tanesi üzerinde kodlama işlemi yapılmıştır. Bazı temaların kendi alt temalarında kodlama yapıldığı için kendileri üzerinde bir kodlama işlemi gerçekleştirilmemiştir. Tablo verilerine bakıldığında en fazla kodlamanın 54 kodlama ile 8. Kalkınma planında olduğu, bu planı 49 kodlama ile 1. Kalkınma planının takip ettiği anlaşılmaktadır. 6.,5. ve 9. kalkınma planlarında sırasıyla 13,14 ve 16 gibi düşük kodlama oranlarına rastlanmıştır. Ayrıca genel anlamda en fazla kodlanan temanın Mevzuat ve kurumlar temasının olduğu ve buna ilişkin de en fazla kodlamanın yapıldığı kalkınma planının 8. Kalkınma planı olduğu görülmüştür. Bunlara ek olarak 363 kod frekansı içinde en fazla kodlama yapılan ana temanın 253 ile **“Hedeflenen Politika ve Uygulamalar”** teması olduğu anlaşılmıştır. Buradan hareketle en fazla öne çıkan kalkınma planının **8. Kalkınma Planı**, ana temanın **“Hedeflenen Politika ve Uygulamalar”** ve bu ana temanın alt teması olan **Mevzuat ve Kurumlar** olduğu görülmüştür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşmenin etkisiyle toplumlumları etkileyen birçok faktör ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler bazı ülkeler için fırsat oluştururken bazıları içinde tehdit oluşturmaktadır. Bu kapsamda birçok ülke, sosyal ve ekonomik gelişmişliklerini artırabilmek, yatırımlarını akılcı bir şekilde kullanabilmek ve rekabette geri kalmamak amacıyla çeşitli plan ve politika belgeleri hazırlamaktadırlar. Bu plan ve politikaların hazırlanmasında ülkenin konumu, güçlü yönleri, zayıf yönleri, elde edilebilecek fırsatlara sahip olup olunmadığı ve ülkenin genel anlamda potansiyeli dikkate alınmaktadır.

Yapılan bu çalışmada, Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde, ortaya konulmuş kalkınma planlarında turizm’ in yerine ilişkin çıkarımlar yapmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda 1960’lardan 2020’lere hazırlanmış 11 kalkınma planında turizme ilişkin öne çıkan konular tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kelime bulutunun sonuçlarına bakıldığında, doğal olarak *turizm* ve *plan* kelimelerin en fazla tekrarlanan kelimeler olduğu görülmüştür. Bunların yanı sıra, *sayı* ve *milyon* gibi kelimelerin de oldukça fazla tekrarlandığı anlaşılmaktadır. Sayı ve milyon gibi kelimelerin yoğunluğu, turist sayısı, turizm geliri ve yatırım tutarı ile ilişkilendirilebilir. Bu kelimeler aynı zamanda kalkınma planlarındaki turizm bölümlerinde ekonomik yönün güçlü bir şekilde vurgulandığını düşündürmektedir.

Hiyerarşik alt kod modellerin sonuçlarına bakıldığında, daha çok hedeflenen politika ve sonuçlarına yer verildiği görülmektedir. Planlarda yer alan hedef cümlelerine daha fazla rastlanması, Türkiye’nin geliştirmekte olan ülkelerden birisi olması ile açıklanabilir. Yine ilgili modellerin sonuçları incelendiğinde, *Hedeflenen Politika ve Uygulamalar Teması* kapsamındaki *Mevzuat ve Kurumların* kodlanan bölüm sayısının 70 olması, *Mevcut Uygulamalar* temasındaki *Mevzuat ve Kurumların* kod sayısının 14 olması, kurumların ve mevzuatın geliştirilme ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Planlar içerisinde en fazla kodlanan planın 8. *Kalkınma Planı* ve 1. *Kalkınma Planı* olduğu görülmektedir. 1. *Kalkınma Planı* ile ilgili olarak en fazla kodlanan bölümlerin *Hedeflenen Politika ve Uygulamaları* ana temasındaki *Yatırım, Mevcut Uygulamalar* temasındaki *Pazar ve Pazar Geliştirme* temaları olduğu görülmektedir. Buradan hareketle 1. Kalkınma planında yatırım ve Pazar konularının öne çıktığı anlaşılmaktadır. Bunu doğrulayan bir çalışmada Tuncel (2019, s.60), birinci kalkınma planı ile ilgili olarak kaynakların sınırlı olduğunu ve bunların etkin bir şekilde kullanılma çabası içinde olunacağını ifade etmiştir. Ayrıca ilgili kalkınma planında kısa dönemde daha fazla turist çekme potansiyeli olan bölgelere yatırım planları olduğunu açıklamıştır. Ayrıca yukarıdaki tabloda 8. Kalkınma planı ile ilgili olarak, *Hedeflenen Politika ve Uygulamalar* ana temasındaki *Mevzuat ve Kurumların* öne çıktığı görülmektedir. Şalvarcı ve arkadaşları (2016, s.198) çalışmalarında 8. Kalkınma planı ile ilgili olarak, fiziksel alanların korunması, tarihi ve kültürel mekânların korunması, farklı turizm çeşitlerine yer verilmesi ve küçük ve orta ölçekli kuruluşların desteklenmesi konularına dikkat çekerek benzer sonuçları elde etmişlerdir. Yukarıdaki çalışmaların ortak özelliğine bakıldığında turizm ile ilgili kalkınma planlarında, önceki kalkınma planlarında daha çok ekonominin etkili olduğu, daha sonraki yapılan çalışmalarda ise sürdürülebilirlik anlayışının daha hâkim olduğu ifade edilebilir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalara ilişkin şu öneriler yapılabilir; Kalkınma planlarının tümü turizm ile ilişkili konular açısından araştırılabilir. Başka ülkelerde turizm ile ilişkili yapılan kalkınma planları ile Türkiye kalkınma planları karşılaştırılabilir. Yine turizm ile ilişkili kalkınma planlarına yönelik karma araştırma tekniklerinin kullanıldığı araştırmalar yapılabilir.

Sonuç olarak içinde bulunduğumuz 2020’li yıllarda Türkiye, turizm alanında önemli bir noktaya gelse de dünyadaki rekabette geride kalmama adına kalkınma plan ve politikalarına ihtiyaç devam etmektedir. Hazırlanan kalkınma planları ile Türkiye sahip olduğu kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanabilecek ve turizm rekabetinde önde gelen ülkelerden biri olmaya devam edecektir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazar çalışmanın tümünü tek başına gerçekleştirmiştir

Çıkar Çatışması: Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA (REFERENCES)

- Akça, Y. (2016). Türkiye'nin kalkınma planlarında turizm politikası. *International Conference on Eurasian Economies*, 721-726.
- Alkire, S. (2002). Dimensions of human development. *World development*, 30(2), 181-205.
- Bardakçı, S., Karagöz, Y., ve Dündar, S. (2019). On birinci kalkınma planında yer alacak öncelikli kalkınma politikalarına yönelik toplumsal bakış açısının incelenmesi: TR72 bölgesinde bir uygulama. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 798-817.
- Batuhan, T. (2020). On birinci kalkınma planında turizm politikaları. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 77-84.
- Bayraktutan, Y. ve Bıdırı, H. (2015). Türkiye'de teknolojiye dair politika perspektifi ve kalkınma planları. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 37-55.
- Büyüksalvarcı, A., Şapcılar, M. C. ve Bayrakçı, S. (2016). Kalkınma planları kapsamında turizm endüstrisinin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (11), 186-201.
- Çelik, O. ve Çetiner, S. (2019). Türkiye ekonomisinde kalkınma planları ve kalkınma planlarındaki söylem değişiklikleri. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2(3), 121-131.
- Çiçekdağı, M. (2020). Kalkınma planlarında turizm: içerik analizi yöntemi ile Türkiye kalkınma planlarının analizi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 1-11.
- Ekiz, C. ve Somel, A. (2005). Türkiye'de planlama ve planlama anlayışının değişimi. *AÜ SBF-GETA Tartışma Metinleri*, 81, 1-36.
- Güzel, F. Ö., Şahin, İ., Yağmur, Y., Erdem, Ö., Karasakal, S. ve Caner, Ü. (2018). Antalya'nın destinasyon kişiliği ve imajına ilişkin keşfedici bir araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 13(50), 125-139.
- Küçükler, E. (2012). Türkiye'de kalkınma planları kapsamında yapılan eğitim planlarının analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 9-26.
- Lin, J. Y., & Nugent, J. B. (1995). Institutions and economic development. *Handbook of development economics*, 3, 2301-2370.
- Oppermann, M. (1993). Tourism space in developing countries. *Annals of tourism research*, 20(3), 535-556.
- Övgün, B. (2010). Türkiye'de planlama: sektörel gelişmeden kalkınmaya kalkınmadan stratejiye. *Memleket Siyaset Yönetim*, 5(13), 176-204.
- Quaddus, M. A., & Siddique, M. A. B. (2001). Modelling sustainable development planning: a multicriteria decision conferencing approach. *Environment International*, 27(2-3), 89-95.
- Sen, A. (1988). The concept of development. *Handbook of development economics*, 1, 9-26.
- Soyak, M. (2014). Uluslararası turizmde son eğilimler ve Türkiye'de turizm politikalarının evrimi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (4), 1-18.
- Sözen, M. (2007). 1982 sonrasında Türkiye'de uygulanan turizm politikalarının Çanakkale turizmüne etkileri. *Sosyoekonomi*, 6(6), 63-88.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma: Temel kavramlar ve tanımlar. *Turkish Journal of Forestry*, 7(2), 116-127.
- Tuncel, V. (2019). Kalkınma planlarının turizm politikaları perspektifinde değerlendirilmesi. *Tourism and Recreation*, 1(2), 58-66.
- Türkiye Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> Erişim Tarihi: 21.08.2023
- Weidenfeld, A., & Hall, C. M. (2014). Tourism in the development of regional and sectoral innovation systems. In A. Lew, C. M. Hall, ve A. Williams (Eds.), *The Wiley blackwell companion to tourism* (pp. 578-588). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2006) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Yıldırım, G. ve Keleş, Y. (2022). Avrupa birliği turizm politikaları ile Türkiye turizm politikalarının karşılaştırılması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 25(2), 145-169.

EKLER (APPENDIX)

EXTENDED ABSTRACT

The concept of development is seen as a state of well-being based on the current situation or the previous position. Today, many countries are preparing various plans and policy documents in order to increase their social and economic development and to use their investments rationally. In the preparation of these plans and policies, the position of the country, its strengths, and weaknesses, whether it has the opportunities to be obtained and the potential of the country in general are taken into account.

In Turkey, which was declared a republic in 1923, a serious development plan was not put forward until 1963. A period of 5-year development plans has begun in 1963. Development plans are the basic policy documents that show the economic and social growth to be realized in Turkey. Tourism, which directly contributes to the social and economic development of Turkey, is also included in these documents.

In the development plans published in various periods, targets related to investments in tourism and the tourism sector and incentives to be used in reaching these targets were included. In Turkey, mass tourism has been primarily encouraged in development plans. But later, the negative economic, environmental and social effects of mass tourism began to become evident. For this reason, there has been a tendency towards tourism types, which have begun to be accepted as more valid in terms of environmental and economic aspects in the world and in Turkey.

As a result, Turkey, like many other countries, is working on its social and economic situation and its target position. In the development plans prepared for Turkey, opportunities, weaknesses, threats and strengths are mentioned. Turkey continues to need stance documents, policies and plans to improve its current position.

Considering the method of the research, in this study, the data under the title of tourism in 11 development plans were analyzed. In this context, the texts under the tourism title in 11 development plans were separated from the development plans. These documents were uploaded to MAXQDA, a qualitative research program, in order to be able to analyze content and documents. The data contained in these documents were analyzed under 2 main themes and 20 sub-themes. As a result of the analyses, the codes and frequencies, word clouds and concept networks showing the relations between the codes were obtained for the documents titled tourism.

Since this study was designed in a qualitative research type and examined directly within the scope of the themes created by the researcher, the possibility of generalization is limited. However, the process of creating a theme supported by secondary sources and various additions made with the help of experts increase the reliability of the research.

Looking at the results of the research, it was seen that the target sentences were more common. In addition, it has been determined that there are more evaluations of legislation and institutions in development plans. As a result, although Turkey has reached an important point in the field of tourism today, the need for development plans and policies continues in order not to be left behind in the world competition. With the development plans prepared, Turkey will be able to use its resources effectively and efficiently and will continue to be one of the leading countries in tourism competition.